

1 Een van de onder water gezette percelen voor het telen van lisdodden

2 Het grasland bevat nu al veel matige grassen

3 Zelf geoogst en voorgekiemd zaad van de lisdodde, bijna klaar om te zaaien

4 Jasper van Belle, Hendrik Vries, Angelique Kok, Bouwe Bakker en Aldert de Boer (v.l.n.r.)

5 De 8 jaar oude stal met de 41 jerseyvaarzen

Hoogwaterproeven in het Friese veen

Voor de provincie Friesland zijn melkveehouders sociaal en economisch belangrijk. Mede daarom start er in veenweidepolder de Hegewarren een bijzonder innovatiebedrijf dat komende jaren de gevolgen van boeren bij een hoog waterpeil in kaart brengt.

TEKST JAAP VAN DER KNAAP

EXTRA FOTO'S WWW.VEETEELT.NL

Het is druk op de zolder van de ligboxenstal in polder de Hegewarren. Elke donderdagmiddag komen de vertegenwoordigers van het project Gebiedsontwikkeling Hegewarren er bij elkaar om onder de lunch de voortgang door te nemen. Juist nu is een goede afstemming nuttig, omdat het project voor de buitenwereld steeds zichtbaarder wordt. Graafmachines maken de erfverharding in orde, sinds begin juni grazen er melkkoeien rondom de stal en er worden percelen onder water gezet voor de teelt van lisdodden. 'Over de invulling van polder de Hegewarren wordt al twintig

jaar gesproken', start Hendrik Vries. Hij is namens provincie Friesland als projectleider tijdelijk beheer betrokken bij de plannen van de polder en wijst op de kaart diverse boederijen en percelen aan.

De polder is 360 hectare groot en heeft een agrarisch karakter. Aangrenzend ligt het natuurgebied De Alde Feanen en de stad Drachten is dichtbij. De mogelijke aanleg van een nieuwe vaarweg door het gebied naar de binnenhaven van Drachten zorgde jarenlang voor onzekerheid. 'In deze veenpolder komen diverse belangen bijeen', legt Vries uit. 'Landbouw,

5

natuur, recreatie', zo somt hij op zijn vingers op. 'Het is een typische veenpolder waarvan de bodem steeds verder daalt. De bemaling heeft gevolgen voor de omliggende natuurgebieden. Bovendien komt door oxidatie van het veen CO₂ vrij.'

Uitmijnen veenweidepolder naar 2040

Vries schetst daarmee de situatie waarmee Nederlandse veenweidegebieden te maken hebben. Bewoners en ondernemers in veenweidegebieden zijn gewend aan de bodemdaling, maar dat oxidatie van het veen bijdraagt aan broeikasgasemissies kreeg de laatste jaren steeds meer maatschappelijke aandacht. Diverse initiatieven om bodemdaling tegen te gaan zijn daarom gestart. Verhoging van het waterpeil en vernatting van de graslanden kunnen zorgen voor minder oxidatie en daarmee lagere CO₂-emissie en bodemdaling. Maar dat hoge waterpeil maakt landbouwactiviteiten erg lastig. 'Polder de Hegewarren heeft door de minder gelukkige vorm maar liefst 12 kilometer aan dijken. Dat maakt het onderhoud en het drooghouden van deze polder per meter dijk ook nog eens erg duur. Het is een van de redenen waarom er al langer nagedacht wordt over de toekomst van de polder', legt Bouwe Bakker uit. Bakker is namens zeven landbouwpartijen lid van het regieteam Veenweideprogramma Fryslân. Hij vertelt dat er met een consortium toekomstplannen zijn gemaakt voor de Hegewarren en dat die zijn voorgelegd aan het provinciebestuur. 'Uiteindelijk is in coronatijd een besluit gevallen. Na 2040 zal een groot deel van de polder bestaan uit moerasnatuur met bevaarbare delen en blauwgrasland, waarbij er ook ruimte is voor recreatie. Om naar die situatie toe te werken wordt het waterpeil stapsgewijs verhoogd. Het uitmijnen van de polder wordt daarmee in gang gezet.' Dat betekent dat er na 2040 geen plaats meer zal zijn voor

gangbare landbouw. Een aantal van de zeven melkveehouders die tot voor kort actief waren in de polder, zijn al gestopt of verplaatst en hun grond is inmiddels aangekocht door de provincie. Met de overige veehouders worden gesprekken gevoerd over hun toekomst.

'Tot 2040 is hier ruimte om de gevolgen van het verhoogde waterpeil te onderzoeken', legt Angelique Kok uit. 'Zijn er alternatieve vormen van landbouw mogelijk, kun je nog koeien melken bij een waterpeil tot 40 centimeter onder het maaiveld of hoger? Wat betekent dat voor de graskwaliteit, de koeien en dus het verdienmodel?' Kok is vanuit de provincie Friesland betrokken bij en verantwoordelijk voor de ontwikkelingen op een nieuw opgestart melkveebedrijf. 'Dit wordt een proefpolder met twee innovatiebedrijven. Naast een boerderij met melkvee komt er ook een veen-waterboerderij waar we onder meer lisdodden telen. Hier wordt de theorie getoetst in de echte praktijk.'

Voor alle onderzoeksplannen kan het projectteam komende tien jaar rekenen op ruim 6 miljoen euro, afkomstig uit het Nationale Groeifonds.

Lisdodde, een plant met potentie

Het voor een deel onder water laten lopen van de polder moet stapsgewijs gebeuren om te voorkomen dat de boezem, de omringende wateropvang, niet wordt verrijkt met voedingsstoffen uit de polder, legt Jasper van Belle uit. De zelfstandig water- en veenspecialist is verantwoordelijk voor het veenwaterbedrijf en startte vorig jaar al met het planten van drie hectare lisdodde. 'De lisdodde is een plant met potentie, het is een echte moerasplant. Er zijn al ervaringen met het verwerken van de gedroogde plant tot isolatiemateriaal. In theorie is een opbrengst van 8 tot 12 ton opbrengst per hectare

Aldert de Boer: ‘Nieuwsgierige jerseykoe vooral gezond houden’

Sinds 1 april is Aldert de Boer verantwoordelijk voor de 43-koppige jerseyveestapel. ‘Inmiddels hebben 41 vaarzen gekalfd. Bij 3,2 melkingen produceren ze momenteel 24 kilo melk met 4,80 procent vet en 3,60 procent eiwit.’ De Boer is boerenzoon met hart voor natuurbeheer en werkte al eerder met jerseykoeien tijdens stages. ‘Jerseys zijn heel nieuwsgierig en lopen enorm vaak door de robot. Per dag zitten we gemiddeld op negen robotweigeringen per dier.’ De jonge bedrijfsleider kijkt uit naar alle uitdagingen die gaan komen. Hij vormt volgens Angelique Kok ‘de ogen en oren van het project’. ‘De onderzoeken mogen niet ten

koste gaan van de gezondheid van de koeien. Dat is voor mij de basis. Als ik merk dat iets echt niet kan, dan zal ik dat zeker inbrengen’, aldus De Boer. Wanneer de koeien gewend zijn aan de nieuwe situatie, wil hij zo snel mogelijk starten met weidegang volgens Nieuw Nederlands Weiden. Als dat onder de knie is, is de volgende stap stripgrazen. ‘Ik wil zo veel mogelijk vers gras in de koe zien te krijgen. De graszode is matig en het is de vraag hoe die zich gaat ontwikkelen bij een steeds hogere waterstand. Om toch nog te kunnen melken kun je het gras dat er groeit, het beste vers voeren.’

mogelijk. In deze polder gaan we onderzoeken hoe we de teelt professioneel kunnen opschalen.’ Van Belle liep dit voorjaar al tegen de eerste uitdagingen aan. Tijdens het winterseizoen moest hij noodgedwongen stoppen met het verjagen van ganzen, omdat het knal- en laserapparaat te dicht bij het foerageergebied stond. Met lede ogen zag hij hoe de ganzen vervolgens (een deel) van de aangeplante lisdodden met wortel en al verorberden. Het is een stroeve start voor het veen-waterbedrijf, maar volgens Bakker is het juist goed dat spanningsvelden tussen praktijk en regelgeving in de proefpolder boven water komen. ‘Door dat nu hier komende jaren inzichtelijk te maken kunnen er ook op gebied van beleid en regelgeving stappen worden gezet.’

Boeren sociaal en economisch belangrijk

De plannen om melk te kunnen blijven produceren bij een verhoogd grondwaterpeil zijn sinds dit voorjaar praktijk. Onder de vergaderruimte in de acht jaar oude ligboxenstal lopen inmiddels 41 melkgevende jerseyvaarzen die gemolken worden door een melkrobot. Kort na het maaien van de eerste snede zijn ze naar buiten gegaan. ‘De melkveehouderijsector is voor Friesland sociaal en economisch belangrijk’, legt Vries uit. ‘Friesland bezit veel veenweidegebieden en het verhogen van het waterpeil heeft gevolgen voor de sector. Wat zijn de financiële gevolgen van peilverhogingen voor de melkveebedrijven, zijn er alternatieve mogelijkheden? Dat perspectief kunnen we hier onderzoeken.’ Er zijn uitdagende ambities neergelegd bij bedrijfsleider Aldert de Boer (zie kader). ‘We willen werken met een voorjaarskalvende veestapel, zodat we het weidegras zo goed mogelijk kunnen benutten’, legt Kok uit. ‘Weidegang is belangrijk voor uitstoeling van de grasmat en daarmee de draagkracht, maar wat betekent dat voor de melkproductie? Om kuilgras te winnen van redelijke kwaliteit gaan we eerder maaien. Wat is de kwaliteit bij 2500 kilo droge stof per hectare?’ Volgens Kok is er inmiddels vanuit het buitenland interesse voor de onderzoeksplannen van het veen-waterbedrijf. ‘Ook in delen van Duitsland en Ierland kennen ze het veenprobleem en zijn ze op zoek naar oplossingen.’

De jerseykoeien zullen door het lagere gewicht minder vertrappen, zo is de verwachting. ‘Wanneer het allemaal goed draait, denken we aan uitbreiding met nog een kudde’, aldus Kok. ‘Voor verbreding en variatie van het onderzoek zou dat een ander ras kunnen zijn om daarmee op zoek te gaan naar alternatieven voor bijvoorbeeld melkconcepten.’ Arbeid is bij een zeer extensieve uitvoering wel een punt van aandacht. ‘Het plan voor de middellange termijn is om een tweede koppel te gaan melken met een mobiele melkrobot, waarbij we via draadloos weiden de koeien naar verschillende plaatsen in de polder kunnen sturen.’

Veenprobleem groter dan het boeren erf

Wanneer is het project geslaagd? Bakker neemt het woord. ‘We hebben een uitgangssituatie die voor veel boeren in een veenweidegebied herkenbaar is. Daarom zijn we bewust niet biologisch, ook al gebruiken we naast de 170 kilo stikstof uit drijfmest verder geen kunstmest.’ Vries vult hem aan: ‘CO₂-vastlegging heeft ook financiële waarde, maar daar staat de waardedaling van de grond tegenover. Hoe gaat zich dat verhouden? Het inzichtelijk maken van de getallen is belangrijk.’ Bakker stelt dat de brede samenwerking ook al winst is. ‘Het veenprobleem is groter dan het boeren erf. Het gaat om een systeemverandering en dat vraagt ook om veranderingen op gebied van regelgeving en beleid.’ Hij wijst op de diverse partners in het project, zoals de provincie, het waterschap, landbouwpartijen en de Friese Milieufederatie. Ids van der Ploeg vertegenwoordigt de Friese Milieufederatie en zegt hierover: ‘De innovatiepolder moet er zijn voor iedereen. Daarbij moet niet alleen kennis opgehaald worden, maar kunnen juist ook onderzoeksvragen worden ingebracht.’ Vries is verwachtingsvol, maar snapt ook de reserve van met name de melkveehouders. ‘Toch merken we nu al dat boeren nieuwsgierig zijn naar wat we hier gaan doen. Door juist kritische partijen en sceptici hierbij te betrekken en te laten zien wat er kan en wat er niet kan, komen we verder. Natuurlijk kun je niet verwachten dat iedereen meteen enthousiast is. Maar we zullen stappen moeten zetten en dit is daarvoor de uitgelezen plek.’ |